

HÁNY EMBERT TARTUNK EL KÜLFÖLDÖN IPARI BEHOZATALUNKKAL?

A MAGYAR SZEMLE alig néhány száma jelent meg eddig s bennük máris egész sorát olvashatjuk kitűnő fejtegetéseknek, amelyek a magyar gazdaságpolitika aktuális kérdései közül a legfontosabbal: a fizetési mérlegnek — s ezen belül: a kereskedelmi mérlegnek — egyre növekvő hiányával foglalkoznak. A kérdés valóban a legnagyobb figyelmet érdemli: ettől függ, hogy folytatódik-e az országnak az az elszegényedése, amelynek az utolsó másfél évtizedben szenvedő tanúi voltunk s amely végül is biztos gazdasági elvészéshez vezet, vagy lesz-e mód egy lassú belső gazdagodási folyamat megindítására, amely nélkül sokunk meggyőződése szerint az ország erkölcsi és kulturális talpraállítására nem kerülhet sor. A tárgy nemcsak ezeken a lapokon, hanem másutt is egyik legtöbbit vitatott kérdése közéletünknek s a vitákban újra meg újra szembekerülnek egymással: ipar és mezőgazdaság, védővamos gondolat és szabadkereskedelem. E dolgozatnak nem célja, hogy beleszóljon a vita elvi részébe — a bonyolult kérdéskomplexum egyik részletével akar mindössze foglalkozni. Ilyen tanulmányban azonban mégsem szabad megjegyzés nélkül maradnia Ihrig Károly múltkori cikkének,¹ aki a külkereskedelmi mérleg hiányairól írván, az ipari behozatal növekedését szembeállította a mezőgazdasági kivitel csökkenésével s megkockáztatta azt a megjegyzést, hogy „ipari termelésünk fokozása céljából adósodunk el“. Ezt a mondatot kétféle módon lehetne értelmezni, ha ugyan Ihrig Károly cikke megengedné ezt a kétféle értelmezést. Az egyik, a kedvezőbb, az lehetne, hogy fokozottabb ipari termelésre való berendezésünk nagyobb investíciós behozatallal jár együtt, ami persze átmeneti jelenség s ami miatt, éppen átmeneti jelentőségénél fogva, egyáltalán nincs ok nyugtalankodásra. Ez azonban a valóságban csak kismértékben áll fenn s így a szerző nem is ad módot ilyen értelmezésre, mert a cikk gondolatmenetéből világos, hogy ő általában az ipari behozatal miatt nyugtalankodik s nem nézi azt, hogy ez a behozatal minő mértékben szolgál az ipari termelés növelésével kapcsolatos beruházásokat — ellenben egészen különös logikai fordulattal a behozatalnak ezért a növekedéséért magát az ipart teszi felelőssé. A kérdés ilyen beállítása amilyen újszerű és meglepő, olyan megmagyarázhatatlan. A mi ipari termelésünk kapott már szemrehányásokat nem egyszer: mondták róla, hogy amikor a maga számára külkereskedelmi megállapodásainkban védelmet követel, megnehezíti

¹ Magyar Szemle I, 169.

a magyar mezőgazdaság helyzetét, hogy a vámvédelem ellenére a külföld ideirányuló törekvéseivel szemben nem mindig tudja eléggé tartani a maga itthoni pozícióit, hogy kiviteli próbálkozásaiban nem mutat elég expanzív erőt, stb., azt azonban, hogy őt terheli a felelősség az iparcikkek belső fogyasztásának az emelkedéséért, még nem hallottuk róla. Ismerjük el: a vád elviselhető, ha a dolgot arról a feléről nézzük, hogy egy országban az iparcikkek fogyasztásának a növekedése az industrializálódás eredményeképpen a gazdasági és kulturális életszínvonal emelkedését jelenti. Ezúttal azonban — tudjuk — nem erről van szó, mert az ipari import hirtelen felszökkenése mutatkozik s ennek az az oka, hogy az évek óta különböző körülmények által korlátozott és tendenciáiban visszaszorított belső szükséglet újabb körülmények segítségével érvényesülni próbált és tudott. Ezek között az újabb körülmények között nagy szerepe volt annak, hogy kialakultak egy eléggé számottevő építkezési konjunktúra feltételei s hogy az időközben megkötött kereskedelmi szerződések e belső szükséglet kielégítését megkönnyítették. A dolog tehát éppen megfordítva áll: ha nincs belföldi ipari termelésünk, ez a behozatal a mainál jóval nagyobb volna, ellenben semmi biztosítékunk nincs arra, hogy ezt az így megnagyobbodott behozatalt mezőgazdaságunk egyáltalán ki tudná-e egyenlíteni. Ne feledjük el: nem kis összegek egyenlítéséről van szó, hiszen maga a gyáripari termelés, mégpedig mezőgazdasági iparok (malom-, szesz-, cukor-, söripar, dohánygyárak stb.) nélkül, 1926-ban 1.245 pengőt tett ki, már pedig ebben a kérdésben a kézművesipari termelés egy részének a sorsa is kockán forog. Persze a vita így egy kissé felszínes; részletekbe hatoló számításokra volna szükség, hogy eligazodjunk a probléma szövevényében. Ám így is egészen nyilvánvaló, hogy a tétel az ellenkezőjéppen formulázódik, mint ahogy azt Ihrig Károly megállapította: belső ipari termelés nélkül a behozatal miatt eladósodásunk tempója még gyorsabb, mértéke még aggasztóbb volna, mint most.

MIKOR a külkereskedelmi mérleg problémájának behozatali részéről beszélünk, tulajdonképpen kizárólag az úgynevezett ipari importról van szó, hisz ennek a behozatalnak az idén előreláthatóan jóval több, mint 80%-a esik majd ipari nyersanyagokra, félgyártmányokra és kész iparcikkekre. Minden olyan törekvés tehát, amely az egyensúly helyrehozása érdekében ennek a behozatalnak a csökkentését célozza, a belföldi ipari termelés erősítésének az irányába esik, feltéve, hogy nem az igények leszállításáról van szó, amire mi aligha gondolhatunk. Ez az erősítés vagy jobb kihasználását jelenti a már meglévő termelési kereteknek, vagy új keretek létesítését. Egy ilyen átalakulásnak, fejlődésnek megvan a maga igen érdekes szociális háttere: bizonyos rétegek életviszonyainak a rosszabbodása következik be ott (munkanélküliség, bérek csökkenése, belső fogyasztás hanyatlása, kivándorlás stb.), ahonnan ez az import származott, viszont a szociális helyzet megjavulásának a jelenségei mutatkoznak azon a fogyasztási területen, amely az importot a maga termelésével próbálja pótolni.

Nálunk — sajnos — van olyan általános hajlandóság (s ez még erősödik az utóbbi időben), amely semmibe sem veszi, vagy kisebbiteni próbálja az idebenn végzett ipari munka társadalmi és társadalompolitikai jelentőségét. Ez azért különös és érthetetlen, mert olyan országról van szó, ahol — mint ezt báró Komfeld Móric legutóbb ezen a helyen megállapította — komoly jelek szerint a túlnépesedés problémája alighanem hamarosan egyik nehéz gondja lesz politikának és kormányzatnak, miután az emberfeleslegek elhelyezésére nincsenek lehetőségeink. Szinte maga kopogtat tehát az ajtón az a gondolat, hogy amikor az ország gazdasági létének szinte sorsdöntő kérdéséről van szó s meg kell vizsgálnunk: van-e módja a 900 millió pengő körül mozgó ipari behozatal csökkenésének, akkor nézzük meg azt is: mit hozhat ez a próbálkozás szociális kihatásaiban, jelenthet-e okos prevenciót azokkal a veszélyekkel szemben, amelyek igen komolyakká válnak, mihelyt egy ország népsűrűsége nagyobb, mint aminőt az ország termelése eltartani képes.

Erre a kérdésre próbál ez a dolgozat ha nem is feleletet, de tájékoztatást adni.

A FELADAT nem a legkönnyebb. Előre is számolni kell vele, hogy bajos lesz olyan megállapításokra és eredményekre jutni, amelyek a gyakorlati megítélés s egy tudományos kísérlet igényei nézőpontjából egyformán helytállóak.

Az első tennivaló: a kérdés szabatosabb megformulázása. A kérdés talán így hangozhatnék: a magyar külkereskedelmi mérleg behozatali tételeiből az, ami ipari behozatalnak számít, hány ember számára jelenthetne idehaza foglalkoztatást.

Vizsgálódásaink során csak az ipari félégyártmányok és a kész iparcikkek behozatali adataival foglalkozhatunk; az ipari nyersanyagok importja a dolog természeténél fogva nem érdekel bennünket. Lássuk mindenképp: miképpen alakult ez az import iparáganként? A Statisztikai Hivatal közlései nyomán és külön szívességéből az 1926 évi idevágó adatok rendelkezésünkre állnak. Nem így az 1927 évről, melynek anyaga még nincs együtt s nincs feldolgozva. Ennek ellenére meg kell próbálnunk, hogy az egész 1927 esztendőről képet tudjunk kapni, a minnek két módja van. Az egyik, hogy az 1927 év első háromnegyedére eső importhoz egyszerűen hozzáadjuk ennek a behozatalnak az év egynegyedére eső részét. A másik mód, hogy a háromnegyed év behozataláról eddig közzétett adatokat kiegészítjük az 1926 év utolsó negyedére eső behozatal eredményeivel. Ez az utóbbi a reálisabb s mi ilyen módon végeztük el a szükséges számításokat. E számítások végső eredményei szerint az ipari félégyártmányok és gyártmányok behozatala 1927-ben 766.1 millió pengőre rúg majd az 1926 évi 639.9 millió pengővel szemben.¹

A következő lépés most annak a megállapítása, hogy ennek az ipari behozatalnak az értékében mennyi a tulajdonképeni munkabér. A lehetőséget ahhoz, hogy erre a kérdésre felelni tudjunk, a Statisztikai Hivatal által közreadott úgynevezett gyáripari termelési statisztika adja meg. Eddig ennek a statisztikai adatfelvételnek 1924, 1925 és 1926 évi eredményei kerültek nyilvánosság elé. Az 1924 évi adatok annak ellenére, hogy aranykoronára szólnak, erre a célra nem használhatók fel, és pedig azért nem, mert az adatfelvétel annak idején

¹ A számítások részletezését l. e szám mellékletében.

még bizonytalan valutára támaszkodó értékelés alapján történt. Mi tehát csak a két utóbbi esztendő adatait néztük. Az alább közölt táblázat egyik rovatában a gyáripari termelési statisztikában szereplő munkabérek összegét iparáganként s a behozatalra vonatkozó számítások sorrendjében összehasonlítottuk az előállított összes iparcikkek értékével és ilyen módon kiszámítottuk, hogy 100 pengő értékű iparcikkre mennyi munkabér esik. Ez a százalékos bér-koefficiens 1926-ban csaknem kivétel nélkül minden iparágnál kisebb, mint az előző esztendőben volt. Ennek az a magyarázata, hogy az 1926-os esztendőben csaknem teljesen azonos átlagos évi munkáslétszám mellett a termelt iparcikkek értéke az előző évi 1.970 millió pengőről 2.168 millió pengőre emelkedett. Belejátszhatott ebbe a nyersanyagok drágulása, de jelentheti ez az eltérés magának a termelésnek 10%-os javulását is. Ha az utóbbi esetet tesszük fel, az üzemek kedvezőbb kihasználása idézte elő a százalékos bér-koefficiensnek ezt a csökkenését.

Lényegében ugyanezeket az eredményeket adja a számítások másik módja is. A gyáripari termelési statisztika adatai alapján meg tudjuk ugyanis állapítani, hogy 100 pengő értékű iparcikk előállításához nálunk hány munkanapra van szükség. Ha ezt a számítást az elvégzett munkaórák alapján csinálhatnák meg, természetesen sokkal pontosabb eredményekre juthatnánk. 1925-ben a gyári jellegű ipartelegeken foglalkoztatott munkások átlagos évi létszáma 195.305 fő volt s ez az átlag 1926-ban 195.998-ra emelkedett. Ilyen munkáslétszám mellett viszont a munkanapok száma 1925-ben 54.3 milliót, 1926-ban 54.9 milliót tett ki. Össze kell már most hasonlítaniunk iparáganként a munkanapok számát az ugyanazon iparágban termelt iparcikkek értékével s megkapjuk azokat az érdekes eredményeket, amelyeket az alábbi táblázat második rovata tüntet fel s amelyek egyúttal az első rovatban közölt adatok ellenőrzését is lehetővé teszik.

Iparágak	100 pengő értékű iparcikkre eső munkabér		100 pengő értékű cikk előállításához szükséges munkanapok száma	
	1925-ben	1926-ban	1925-ben	1926-ban
1. Textilipar:				
a) Pamutipar	11'0	11'1	3'05	2'99
b) Kender-, len- és jutaipar	13'6	14'1	4'24	4'11
c) Gyapjúipar	13'3	13'6	3'34	3'34
d) Selyemipar	13'0	10'3	4'28	3'67
2. Konfekcionált áruk	19'7	18'9	3'47	3'67
3. Papirosipar	22'9	20'7	4'97	4'32
4. Kaucsikipar	15'8	15'2	3'47	3'22
5. Viaszosvászsonipar	11'6	9'2	2'89	1'65
6. Bőripar	12'4	10'9	2'59	2'16
7. Faipar:				
a) fűrészárúk	11'9	13'5	3'22	3'29
b) készárúk	35'3	32'0	7'65	6'70
8. Kefekötő- és szitakötőipar	24'2	21'3	7'84	7'54
9. Fonásipar	24'9	21'1	10'00	8'51
10. Ásványolajipar	5'5	2'9	1'08	0'61
11. Olaj-, szappan- és gyertyaipar	6'9	6'0	2'00	1'77
12. Vegyészeti ipar	9'5	8'1	1'96	1'65
13. Üvegipar	24'7	25'4	4'85	5'03
14. Kő- és agyagipar	32'6	28'7	7'79	6'92
15. Vasipar	20'4	19'3	4'26	3'72
16. Egyéb fémipar	24'9	18'3	4'54	3'59
17. Gép- és elektrotechnikai ipar	29'6	27'6	5'61	4'87
18. Jároművek	29'6	27'6	5'61	4'87
19. Mű- és hangszerek; órák	46'3	37'7	9'80	7'77
20. Áruk nemesfémekből	25'5	24'1	4'47	3'84
21. Irodalmi és műtárgyak	42'4	40'4	5'50	4'77

Most még egy harmadik számítás következik, ez azonban már egészen gépies. A fentebb közreadott százalékos kulcsok segítségével ugyanis egyszerű szorzási művelet útján meg lehet állapítani, hogy a 766.1 millió pengőre rúgó ipari behozatalban mennyi a munkabér s mennyi a munkanapok száma. Természetesen ezt a munkát is iparáganként kellett elvégezni s érdekes, hogy a számítások végső eredményei szerint az 1927 évi ipari behozatal értékéből 123.5 millió pengő esik munkabérekre s ugyanennek a behozatalnak 26.4 millió munkanap felel meg.¹ Figyelmet érdemlő adat az is, hogy a munkabéreknél ez az összege a behozatali értéknek 16.12%-a.

KEVÉS SEGÍTSÉGGEL most már könnyű az eredményeket leolvasni. A Statisztikai Hivatal megállapításai szerint 1926-ban egy munkás átlagos évi keresete 1.376 pengőt tett ki. Ha az ipari behozatalban szereplő munkabérek 123.5 millió pengőre rúgó összegét elosztjuk ezzel a számmal, megkapjuk azoknak a munkásoknak a számát, akiknek ez a behozatal foglalkozást jelent. Ennek az osztási műveletnek az eredménye 89.724 fő, kerekken tehát 90.000 ember. A munkanapokra vonatkozó statisztika viszont módot ad arra, hogy az előbbi számítást ellenőrizzük. Ugyancsak a Statisztikai Hivatal 1927 évre vonatkozó adatai szerint nálunk egy munkásra átlagosan 280 munkanap esik. Ha tehát ezzel a számmal elosztjuk az ipari import értékének megfelelő munkanapok számát, a 26.4 millió munkanapot, a kapott adat azt fogja kifejezni, hogy a számításaink eredményeképpen jelentkező munkanapok száma hány ember számára jelent évi foglalkoztatást. Ennek az ellenőrzésképpen végzett osztási műveletnek az eredménye 94.503. A két szám között az eltérés nem olyan, hogy miatta a számítás helyességében kételkednünk, kellene.

DE MÉG mindig nem vagyunk a gondolatsor végén. Lehetetlen figyelembe nem venni, hogy ezekben a félgártmányokban és kész iparcikkokban igen jelentékeny szénmennyiséget is importálunk s ez a szénmennyiség ugyancsak számottevő munkástömegek foglalkoztatását jelenti. A Magyarországon termelt áruk értékének a felhasznált szénmennyiséggel való összehasonlítása azt mutatja, hogy 100 pengő értékű iparcikk előállításához 1.64 q szénre van szükség. Ez a számítás úgy készült, hogy az élelmezési iparok által felhasznált szénmennyiséget is figyelembe vettük. Abban az ipari importban ellenben, amire ez a tanulmány kiterjeszkedett, az élelmezési iparok cikkei egyáltalán nem szerepelnek, hiszen ezekben behozatalunk nincsen. Nagyon érdekes, hogy amikor a termelt iparcikkek értékét úgy hasonlítjuk össze a felhasznált szénmennyiséggel, hogy az élelmezési iparokat figyelmen kívül hagyjuk, a 100 pengő értékű iparcikk előállításához szükséges szénmennyiség 2.33 q-ára szökik fel. Ezt a kulcsot kell tehát alapul vennünk annak a megállapításánál, hogy a 766.1 millió pengőt kitevő ipari importban mennyi a behozott szénnek a mennyisége. Az eredmény 17.9 millió métermázsa. E szám jelentő-

¹ A részletezést I. e szám mellékletében.

sége nyilvánvaló, ha összevetjük az 1926 évi magyar szénprodukciónak 66.5 métermázsát kitevő mennyiségével. Itt aztán egy további kombináció kínálkozik. A magyar bányáiparban az egy munkásra eső átlagos napi teljesítmény kerekén 7 métermázsás általában 250 úgynevezett „műszakot“, más szóval munkanapot szoktak az idevágó számításoknál alapul venni. Ezekre az adatokra támaszkodó számítás szerint tehát a 17.9 millió métermázsásra rúgó szén-behozatal kerekén további 10.000 munkás egész évre biztosított kenyerét jelenti.

EDDIG 100.000 munkásnál tartunk. Nézzük már most: ennek a behozatalnak az értékéből milyen összeg eshetik az importban részes iparvállalatok tisztviselőinek az illetményeire. A magyar gyári ipartelepek a bányavállalatok nélkül 1926-ban tisztviselőilletményekre 803 millió pengőt fizettek ki, ami az ugyanakkor kifizetett 269.6 millió pengőre rúgó munkabérek kerekén 30%-a. Ha ezen az alapon indulunk el, az ipari importban szereplő 123.5 milliós munkabérek 37 millió pengő tisztviselői illetmény felel meg. Sajnos: statisztikai adatfelvételünk arról, hogy az iparvállalatoknál alkalmazott tisztviselők száma hogyan aránylik a foglalkoztatott munkaslétszámhoz, nincsen s így amikor azt szeretnék megállapítani, hogy annak a 100.000 munkásnak, akiről eddig szó volt, minő tisztviselői létszám felel meg, csak becslésre vagyunk utalva. Ipari körök a mindenkorinak munkaslétszám 10%-ára becsülik az üzemek zavartalan adminisztrálásához s az üzletvitelhez szükséges tisztviselői kar számát. Ez annyit jelent ennél fogva, hogy a mi mostani ipari behozatalunk 10.000 külföldi gyári tisztviselőnek (mémők, rajzoló, könyvelő, levelező, bérelszámoló stb.) ad megéléhetést.

SZÁZEZER új magyar ipari munkásról s a magyar értelmiségnek 10.000 olyan boldogtalanjáról van íme szó, akik ma reménytelenül néznek a jövő elé, holott az, amit ez a sok osztás, szorzás, százalék, adat mond, a kenyér és boldogulás bizonyos lehetőségeit csillogtatja meg előttük. Az első pillanatban elkápráztatja az embert a két végső szám, különösen azokat, akik tudják, hogy bennük a mai magyar élet minő komor gondjai tükröződnek. Pessimisták, vagy olyanok, akik könnyű lelkiismerettel napirendre tudnak témi a legsúlyosabb dolgokon is, talán nem állanak meg ennél a két számnál. Azoknak ellenben, akiknek valami szerepük van dolgaink irányításában, vagy éppen felelősek ezért az irányításért, észre kell venniük e megállapítások jelentőségét s olvasniok kell belőlük. Persze senki sem akarja azt állítani, hogy az ipari behozatalt próbáljuk egészen megszüntetni. Tudjuk: ez nem lehetséges, már csak azért sem, mert bizonyos árukat egyáltalán nem tudunk előállítani, úgynevezett „minőségi“ behozatal (csak egy-két cikket említünk meg: bizonyos fajta kerámiák, autók, különleges gépek, illatszerek stb.) mindig lesz s aztán elképzelhetetlen is, hogy más országokhoz való kereskedelempolitikai viszonyunkban mezőgazdasági termelésünk érdekében csak igényeink s követeléseink legyenek, a nélkül, hogy fel tudnánk ajánlani valamit

ezek kielégítése fejében. S aztán, kérheti valaki, a valóságban talán nem is száztízezer emberről van szó. Hiszen a behozatalnak a belföldi termelés eszközeivel való pótlása nem jelent mindig és mindenütt szaporulatot a foglalkoztatott emberek számában, — gondoljunk csak a meglévő iparokra, amelyeket most nem használunk ki a kapacitásuk teljességéig s amelyek ilyen változás esetén alig nagyobb munkaslétszámmal jóval többet tudnának termelni, mint eddig. Az is lehet, hogy ezek a számítások néhány részletükben bizonyos módosításokat követelnek meg s ezeknek eredménye esetleg kisebb két szám lehet. Mindegy: annak, amit kimutattunk, egy része is súlyosan esik latba. Negyvenötvenezer új munkás és négy-ötezer tisztviselő elhelyezése az ipari termelésben s ilyen módon az ipari importnak ezzel arányban álló csökkentése egészen megváltoztathatná, jobbá, egészségesebbé, biztosabbá tehetné az ország gazdasági, pénzügyi viszonyait s orvosolhatná a mai szociális helyzet legégetőbb bajait. Az elmélet és tudomány laboratóriumi megállapításai s a gyakorlati lehetőségek néha igen messzire esnek egymástól. Nem kétséges azonban, hogy a gyakorlati kormányzat politikájának, mikor a boldogulásunk útjait építi, nem szabad közömbösséget mutatnia ezekkel a számokkal szemben, amelyek — vitathatlanul — irányt mutatnak.

KNOB SÁNDOR.